

اثرات حکمروایی خوب شهری بر بهبود کیفیت زندگی (مطالعه موردی: منطقه یک شهر شیراز)

آناهیتا اسفندیاری^۱، محمدرضا رضایی^{۲*}، علی شمس‌الدینی^۲

۱. گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد بین‌الملل قشم، دانشگاه آزاد اسلامی قشم، ایران

۲. گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت، ایران

(دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۴ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۰۱)

چکیده

در حال حاضر، رویکردی که اثربخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت معرفی می‌شود حکمروایی خوب شهری است. هدف از این پژوهش، تحلیل اثرات حکمروایی خوب شهری بر بهبود کیفیت زندگی در منطقه یک شهر شیراز است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی، و از نظر روش توصیفی - تحلیلی است و از لحاظ نحوه جمع‌آوری اطلاعات نیز از نوع تحقیقات پیمایشی است. برای این منظور، با تجزیه و تحلیل آماری، به بررسی یافته‌های حاصل از طریق پرسش‌نامه پرداخته شده است. نتایج نشان می‌دهند که میزان تأثیرگذاری متغیرهای شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در بهبود کیفیت زندگی در منطقه یک کلان‌شهر شیراز در بین شهروندان تقریباً مناسب است. با توجه به بررسی‌ها، متغیر فراهم کردن فرصت مشارکت عام، بیشترین امتیاز را در میان سایرین دارد. عوامل به دست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی در حدود ۵ مورد هستند؛ عامل اول (مشارکت) که مهم‌ترین عامل است، ۲۳/۰۱ درصد واریانس و عوامل دوم و سوم (شفافیت و پاسخگویی، کارایی و عدالت) در حدود ۱۳/۶۰ و ۱۰/۵۶ درصد واریانس را به خود اختصاص داده‌اند. در نهایت، عامل چهارم (حاکمیت قانون) ۸/۲۶ درصد و عامل پنجم (مسئولیت‌پذیری) با ۷/۱۴ درصد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. با توجه به پژوهش انجام شده در منطقه یک شیراز، حکمروایی خوب شهری در بهبود کیفیت زندگی شهروندان تأثیر دارد.

واژه‌های کلیدی: پایداری، حکمروایی خوب شهری، شیراز، کیفیت زندگی.

The Effects of Good Urban Governance on Improving the Quality of Life (Case study: Zone 1 of Shiraz city)

Esfandiari¹, A., Rezaei^{2*}, M.R., Shamsoldini², A.,

1. Department of Geography and Urban Planning, Qeshm International Branch, Islamic Azad University, Qeshm, Iran

2. Department of Geography and Urban Planning, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran

Received: 15/08/2022 Accepted: 23/10/2022

Abstract

Therefore, at present, the approach that is introduced as the most effective, least expensive and most sustainable way of applying management is good urban governance. In this regard, the aim of this research is to analyze the indicators of good urban governance and its effect on the improvement of the quality of life of a case study: Zone 1 of Shiraz city. This research has a practical purpose. From the point of view of the method, it is also descriptive-analytical, and in terms of the method of collecting information, it is also a survey research. For this purpose, the findings obtained through the questionnaire have been investigated and analyzed using statistical analysis. The results show that the effectiveness of the variables of good urban governance indicators in improving the quality of life in the region. 1 Shiraz metropolis is almost high among the citizens and the level of influence is appropriate. According to the surveys, the variable of providing the opportunity for public participation has the highest score among the others. There are about 5 factors obtained from the exploratory factor analysis. The first factor (participation), which is the most important factor, accounts for 23.01 percent of the variance, and the second and third factors (transparency, accountability-efficiency, and justice) account for about 13.60 and 10.56 percent of the variance. Finally, the fourth factor of the rule of law (8.26) and the fifth factor of responsibility (7.714) are placed. According to the research carried out in Shiraz Region 1, urban governance is not in a good state.

Keywords: Sustainability, Urban good governance, Shiraz city, Quality of life.

مقدمه

رشد فزاینده جمعیت شهری که یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های قرن بیست و یکم تلقی می‌شود (Bouwmeester and Hartmann, 2021)، مسائل و مشکلات جامعه شهری، از جمله کیفیت نامناسب زندگی، فقر، بیکاری، بیماری، ناامنی غذایی، اسکان غیررسمی، تخریب محیط‌زیست، دسترسی نامناسب به خدمات اساسی مانند آب، خدمات آموزشی و بهداشتی و ... را بیش از پیش متنوع‌تر و پیچیده‌تر کرده است (Satterthwaite et al., 2020; Purwar et al., 2020) به گونه‌ای که نابرابری اقتصادی و اجتماعی به عنوان نماد بسیاری از شهرهای بزرگ دنیا، به‌ویژه کشورهای در حال توسعه، بروز یافته است (Sharma et al., 2020). در مواجهه با این مشکلات، دولت‌های ملی و محلی کشورهای در حال توسعه کارآمدی چندانی ندارند (حسینی، ۱۳۹۵) و مدیریت شهری به روشنی توانایی پوشش دادن مسائل و مشکلات امروزی را ندارد (Pooram et al., 2018). دستیابی به شهری با قابلیت و کیفیت زندگی مناسب که در آن امکانات و نیازهای اساسی تأمین شود، در گرو تحقق الگوی حکمروایی خوب شهری است که اجماع، مشروعیت و اثربخشی تصمیمات را فراهم می‌سازد و مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری و اداره امور شهرها را تضمین می‌کند. از این‌رو، حکمروایی خوب الگویی برای استفاده بهینه از منابع و اختیارات به منظور نیل به اهداف کیفیت زندگی و توسعه پایدار تلقی شده است. حکمرانی خوب شهری پیوند دهنده اصول و ارزش‌های حاکمیتی و رویکردهای نوین و انطباقی سازمان‌دهی به حساب می‌آید و با بهره‌گیری از مفاهیم مشارکت، قانون‌مداری، شفاف‌سازی، انعطاف‌پذیری، وفاق‌محوری، عدالت و پاسخگویی، زمینه ارتقای کیفیت زندگی شهری را فراهم می‌آورد. بدین منظور، حکمرانی خوب شهری با تأکید بر شهروندمداری، به راهبری تعامل میان افراد، نهادها و بخش‌های خصوصی و عمومی می‌پردازد (توکلی و مؤمنی، ۱۳۹۵). در حال حاضر، الگوی حکمروایی خوب اثربخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت است تا بتوان عدالت

اجتماعی را در فضاهای شهر اعمال کرد و ضمن ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، رضایت آن‌ها را کسب کرد (رضایی و شمس‌الدینی، ۱۳۹۸) و در مجموع، هدف نهایی آن توسعه پایدار انسانی است که در آن بر کاهش فقر، ایجاد اشتغال و رفاه پایدار، حفاظت و تجدید حیات محیط‌زیست و ... تأکید شده است (رحمتی دلیر و ملک‌حسینی، ۱۳۹۸). به‌طور کلی، در فرایند ارتقای کیفیت زندگی شهروندان که در یک تعریف ساده از آن به‌عنوان رضایت کلی فرد از زندگی یاد شده است (Tuan Seik, 2000)، متغیرهای گوناگونی نقش ایفا می‌کنند که در این میان، نقش مدیریت شهری در سکونت‌گاه‌ها برجسته‌تر است، زیرا مدیریت شهری با فراهم آوردن امکانات و خدمات زیربنایی در شهرها، می‌تواند چشم‌اندازی زیبا و دلپذیر از محیط و منظر شهری را برای ساکنان مجموعه‌های شهری فراهم آورد (عنابستانی و عنابستانی، ۱۳۹۱). با وجود این، در میان رویکردهای گوناگون مطرح‌شده در عرصه مدیریت شهری، حکمروایی خوب شهری از مهم‌ترین رویکردهاست. این رویکرد در زمان حاضر، در مجامع بین‌المللی و محافل کارشناسی، تنها راه خروج از بن‌بست و فقر و توسعه‌نیافتگی شهرها تلقی می‌شود و مدیریت شهری، چاره‌ای جز اجرای آن ندارد (زیاری و همکاران، ۱۳۹۹). براساس منشور اسکان عمومی سازمان ملل متحد، حکمروایی شایسته شهری، اصول به هم وابسته، پایداری، برابری، کارآمدی، شفافیت و پاسخگویی، امنیت، فعالیت مدنی و شهروندی را توصیف می‌کند (UN-HABITAT, 2019). حکمروایی شایسته شهری بر پایه اصل شهروندمداری، بر این نکته تأکید می‌کند که هیچ زن، مرد یا کودکی نباید از دسترسی به الزامات زندگی شهری، از جمله سرپناه، امنیت شغلی، آب سالم، بهداشت، محیط‌زیست سالم، آموزش، تغذیه و امنیت اجتماعی، محروم گردد (اسکندری ثانی و همکاران، ۱۳۹۶). رویکرد حکمروایی به نقش‌آفرینی فعال شهروندان در عرصه تصمیم‌گیری‌های شهری منجر می‌شود و این امکان را برای مدیران فراهم می‌کند که با به‌کارگیری ظرفیت کنشگران، مشکلات را به صورت مناسب‌تر و بهینه‌تر بشناسند و رفع کنند

به موقع، کارایی و اثربخشی، عدالت در سرمایه‌های اجتماعی، تخصص‌گرایی، پاسخگویی و افزایش رضایتمندی از افزایش ثروت، آزادی اقتصادی، برابری جنسیتی، سلامت و ایمنی، عاملی کلیدی در افزایش سطح رفاه و خوشبختی و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان باشد. با توجه به اهمیت فراوان دو حوزه موضوعی کیفیت زندگی و حکمروایی خوب شهری از یک سو و نقش مهم شرایط ملی و تأثیر آن بر شرایط محلی از سوی دیگر، در پژوهش حاضر به بررسی رابطه میان این دو پرداخته می‌شود. همچنین با توجه به مطالب بیان شده، هدف اصلی از تحقیق حاضر، تحلیل اثرات حکمروایی خوب شهری بر بهبود کیفیت زندگی شهروندان منطقه یک کلان‌شهر شیراز است. مهم‌ترین سؤال این پژوهش این است که اثر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری بر بهبود کیفیت زندگی به چه میزان است.

مبانی نظری و پیشینه

یکی از مباحث بسیار مهم و جدید که از دهه ۱۹۸۰ به بعد در ادبیات علمی توسعه مطرح شده، موضوع «حکمروایی خوب» است. این عبارت را برای اولین بار در سال ۱۹۷۹، ویلیام سون در ادبیات اقتصادی به کار گرفت (Haus, 2004). حکمروایی خوب موضوعی است که در سیاست و گفتمان‌های دانشگاهی در بسیاری از کشورها جزو مباحث بحث‌انگیز بوده است. این بحث‌ها سبب شده‌اند به این موضوع چالش‌برانگیز در عرصه سیاست توجه عمومی فراوانی شود (دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۰). این اصطلاح در فرهنگ آکسفورد مترادف با واژه «دولت»^۲ به کار رفته است، اما در طول دهه ۱۹۸۰، اندیشمندان سیاسی این اصطلاح را برای متمایز کردن آن از دولت به کار گرفتند. در واقع، حکمروایی خوب مفهوم بسیار گسترده‌ای را در بر می‌گیرد که محصول سه نهاد دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی بوده است. هر سه آن‌ها برای توسعه انسانی پایدار ضروری هستند. بنابراین حکمروایی خوب در برگیرنده گستره وسیعی از مشارکت‌ها و همکاری میان مردم، دولت و بخش خصوصی بوده است. به

(حسینی و همکاران، ۱۳۹۹). به‌طور کلی، توجه به ماهیت و بنیان دو مفهوم حکمروایی خوب و کیفیت زندگی شهری نشانگر تعامل و درهم‌تنیدگی درونی این دو مفهوم با یکدیگر است (توکلی و مؤمنی، ۱۳۹۵) و طی سال‌های اخیر، رشد آن‌ها به‌طور گسترده‌ای مورد توجه اندیشمندان برنامه‌ریزی شهری قرار گرفته است (وظیفه‌دوست و امینی، ۱۳۸۸). مسئله امروز شهرهای بزرگ این است که تعادل ضروری بین مشخصه‌های کمی و کیفی برهم خورده و مشخصه‌های کمی نقش تعیین‌کننده‌ای را در شکل‌دهی سازمان فضای شهرهای ما بر عهده گرفته‌اند، به‌نحوی که کیفیت زندگی شهری فدای کمیت گردیده است و در تمامی ارزش‌گذاری‌های شهری که از سوی مدیران شهری انجام می‌شود، به کمیت در تمام جنبه‌های آن (مبلمان شهری، خدمات عمومی، تراکم و ...) بیش از کیفیت بها داده می‌شود. بی‌توجهی و آگاهی نداشتن مدیران شهری درباره مسائل فرهنگی و اجتماعی روز و ناهماهنگی سازمان‌ها در اداره امور شهر، زمینه را برای افزایش این بحران‌های شهری هموار کرده و این احساس را در شهروندان ایجاد می‌کند که شاید مدیران شهری قادر به اداره شهر نیستند (طالب‌پور و مجاهدینی، ۱۳۹۸). این درحالی است که با استناد به متون تئوری برنامه‌ریزی شهری، حکمروایی خوب شهری با اثرگذاری بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهروندان، می‌تواند زمینه ارتقای کیفیت زندگی آن‌ها را فراهم کند (شریف‌زادگان و قانونی، ۱۳۹۶). کلان‌شهر شیراز نیز به‌واسطه مرکزیت سیاسی و اداری استان فارس، طی سال‌های اخیر با رشد جمعیت (۱/۹۷ درصد) درخور توجهی مواجه بوده است، به‌گونه‌ای که فشار بیش از حد جمعیت بر این فضای شهری در وضعیت موجود، در موارد متعددی، کاهش سطح رفاه و آسایش شهروندان را به همراه داشته است. برای برقراری تعادل بین جمعیت و خدمات شهری که به نوعی ارتقای کیفیت زندگی شهروندان را به همراه دارد، حکمروایی خوب شهری می‌تواند نقش تعیین‌کننده و مؤثری را ایفا کند، زیرا حکمروایی خوب می‌تواند از طریق قانون‌مداری، مسئولیت‌پذیری، سیستم نظارتی دقیق، شفافیت و اطلاع‌رسانی درست و

حال، حکمروایی با بهبود مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی در ارتباط است و می‌تواند تأثیر بسیاری بر رفاه ملت داشته باشد و نه تنها رفاه اقتصادی، بلکه آزادی، حاکمیت قانون، حقوق بشر، امنیت و صلح را ترویج دهد (Broccardo et al., 2019). در سال‌های اخیر، حکمروایی محصول جانبی یا ابزاری برای حاکمیت نولیبرال محسوب شده و به حاکمیت نولیبرال پیوند خورده است. حکمروایی می‌تواند نتیجه کارآمدی نهادهای هر اجتماع باشد. اگر نهادها مؤثر و مناسب باشند، نتیجه حکمروایی خوب خواهد بود. عناصری که نمایانگر حکمروایی خوب هستند عبارت‌اند از: شفافیت، همکاری و مشارکت، ارتباطات، مسئولیت‌پذیری و عدالت (De Guimarães et al., 2020). بر این اساس، می‌توان دو ویژگی عمده را برای حکمروایی خوب شهری برشمرد: (۱) تأکید بر ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی؛ (۲) تأکید بر مبانی توسعه پایدار شهری که روی هم رفته ارتقای کیفیت زندگی شهری، رفاه و عدالت اجتماعی را مدنظر دارد. حکمروایی خوب شهری باید دارای ویژگی‌هایی باشد که مطلوبیت آن را تبیین کند. بر این اساس، حکمروایی خوب روشی است مشارکتی، اجماع‌گرا، پاسخگو، شفاف، کارا و دربرگیرنده و پیرو قانون (فرزین‌پاک، ۱۳۸۱).

عبارت دیگر، حکمروایی خوب مدل انعطاف‌پذیر تصمیم‌گیری بازیگران گوناگون، مانند سازمان‌های غیردولتی^۳، سازمان‌های تجاری، بخش دولتی و ... در مسائل عمومی جامعه بوده است. در اوایل قرن بیست‌ویکم، رهبران کشورهای جهان طی قطعنامه‌ای، حکمروایی مطلوب را به‌عنوان راهبردی برای کاهش فقر و بهبود کیفیت زندگی پذیرفتند. تحقق این راهبرد مستلزم مشارکت همه ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان در اداره امور شهر است (Markus and Krings, 2020). سازمان‌های بین‌المللی حکمرانی خوب شهری را مشارکت همه شهروندان در تصمیم‌گیری می‌دانند که نه تنها دولت، بلکه جامعه مدنی و بخش خصوصی را در بر می‌گیرد (Morela et al., 2020). هدف نهایی مدیریت شهری پاسخگویی به نیازها و خواسته‌های مردم، رسیدگی به مشکلات اجتماع محلی و بهبود کیفیت زندگی و محیط‌زیست شهروندان است. این رویکرد همکارانه است و بر تشریح مساعی برای حل مشکلات اجتماع محلی و رسیدگی به چالش‌های شهرداری تکیه دارد (Carlton, 2014). هدف از حکمروایی شهری تقویت فرایند توسعه شهری بوده است، به‌گونه‌ای که در جامعه، زمینه و محیط مناسبی برای زندگی راحت و کارآمد شهروندان، به‌تناسب ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی آنان، فراهم شود. به هر

جدول ۱: مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری

تعاریف و توضیحات	مؤلفه
روندی که طی آن، کسانی که در قدرت هستند به صورت آزاد انتخاب می‌شوند و بستر مناسب برای مشارکت فعالانه شهروندان در فعالیت‌های جامعه ایجاد می‌شود.	مشارکت
روندی که دولت و بخش خصوصی در برابر شهروندان پاسخگو باشند.	پاسخگویی
به معنای ثبات سیاسی و اعمال سیاست‌های مناسب و درست برای ارتقای سطح عمومی جامعه از سوی دولت و بخش خصوصی با مشارکت شهروندان و نظارت دولت است.	کارایی
شفافیت به معنای گردش آزاد اطلاعات و همچنین در دسترس بودن آن برای همه شهروندان و مشخص بودن فرایند تأیید و تصویب سیاست‌هاست.	شفافیت
یعنی همه شهروندان باید فرصت یکسانی برای دستیابی به خدمات و رشد فردی داشته باشند.	عدالت
به معنای ایجاد چارچوبی قانونی و مشروع برای ساختار جامعه و رعایت کردن آن و ترویج آن در سطح جامعه است.	حاکمیت
شامل پذیرفتن مسئولیت شهروندان و احترام به خودمختاری‌ها و تساوی حقوق بین آن‌هاست.	مسئولیت‌پذیری
منافع همه شهروندان باید به‌طور مستقیم و غیرمستقیم در نهادهای قانونی در نظر گرفته شود و به همه گروه‌ها و شهروندان برای رسیدن به توافقی گسترده درباره اینکه چه چیزی بهترین است، توجه شود.	اجماع‌پذیری

(منبع: ابراهیم‌زاده و اسدیان، ۱۳۹۲)

ارزیابی عینی، توانمندسازی، استقلال، دستیابی به اهداف و آرزوها و ظرفیت‌ها نقش و معنا می‌گیرد (Pinto et al., 2017). در این میان، سلامت اجتماعی شهروندان از مؤلفه‌های کلیدی و مهم‌ترین حوزه‌های سطح کیفیت زندگی جوامع است. این جنبه از سلامت به‌عنوان شاخصی برای نشان دادن میزان سلامت روانی شهروندان و معیاری برای رضایت یا نارضایتی گروه‌ها از کیفیت زندگی اجتماعی است. درباره کیفیت محیط نیز با تأکید بر ساخت شهر، عناصری از قبیل هویت الگوی خیابان‌ها و امثال آن، به‌عنوان عوامل تأثیرگذار در تعیین سطح کیفیت زندگی مطرح‌اند. از سویی، امروزه بهبود کیفیت زندگی در جوامع نتیجه بهبود عوامل اقتصادی از قبیل توزیع درآمد، دسترسی به خدمات عمومی، رشد اقتصادی و میزان پس‌اندازهاست. در جدول ۲، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مربوط به کیفیت زندگی شهری آمده است (Ulengin, 2001).

مقوله کیفیت زندگی شهری از نخستین محورهای مطالعاتی در زمینه رشد شهری است که از دهه ۱۹۳۰ کانون توجه متخصصان شهری قرار گرفته و به‌طور فزاینده‌ای به موضوع تحقیقات علمی در زمینه‌ها و نظام‌های مختلف تبدیل شده است. مطالعه این مفهوم برپایه این فرضیه بنیادین است که محیط اجتماعی و فیزیکی می‌تواند بر خوشبختی و رفاه مردم ساکن در هر محل تأثیرگذار باشد. مفهوم کیفیت زندگی بازتاب همه‌جانبه احساس شخصی از سلامتی، شامل همه عواملی که در رضایتمندی انسان نقش دارند، فرض شده است و تا حد زیادی از کیفیت اجتماعی، اقتصادی و محیطی شهر تأثیر می‌پذیرد. کیفیت زندگی مفهومی جامع است که برای ارزیابی استاندارد زندگی جامعه در تمام ابعاد استفاده می‌شود (Chen et al., 2016). مفهوم کیفیت زندگی شهری با عواملی چون ذهنیت، عزت‌نفس، ادراک فردی، رضایت، عملکرد، کنترل خود، روابط بین‌فردی، شادی، رفاه، توسعه و بهبود زندگی،

جدول ۲: مؤلفه‌ها و شاخص‌های مربوط به کیفیت زندگی شهری

ردیف	مؤلفه	شاخص
۱	کیفیت اقتصادی	هزینه زندگی، اشتغال و نرخ بیکاری، رضایتمندی از هزینه‌های زندگی، رضایتمندی از فرصت‌های شغلی، توازن دهک‌های اجتماعی، درآمد سرانه
۲	کیفیت کالبدی	کیفیت مسکن، تنوع مسکن، تطابق با اقلیم، نواحی سبز، زیرساخت‌ها و خدمات، مقررات ساخت‌وساز، توانایی حمل‌ونقل عمومی، جریان ترافیک
۳	کیفیت جامعه - فرهنگ	مشارکت، ایمنی و امنیت، سطح تحصیلات، میزان و نرخ خدمات آموزشی، میزان و نرخ خدمات سلامتی، میزان فعالیت‌های فرهنگی و تفریحی
۴	کیفیت محیط‌زیست	سطح آلودگی‌های محیطی، میزان پوشش گیاهی، حمل‌ونقل عمومی

(منبع: چاره‌جو، ۱۳۹۹)

«رویکرد حکمروایی در طرح‌های شهر هوشمند: شواهدی از شهرهای تروندهایم برکن و بودو» به این نتیجه رسیدند که منابع ساختاری، همانند علاقه‌مندی، نقش‌ها و قدرت در طرح‌های شهر هوشمند، به‌دلیل تغییر در حکمروایی است، اما اغلب اهداف طرح‌شده نیز از کنشگران خاص تأثیر می‌پذیرند. مییر و آوری کومب (۲۰۱۹) در مقاله «حکمروایی خوب شهری و توسعه پایداری شهری در کشورهای آفریقایی»، نشان دادند که با وجود اینکه تحقق حکمروایی خوب شهری در مراحل ابتدایی خود است، حکمروایی خوب شهری پیش‌شرط کشورهای آفریقایی برای دستیابی به توسعه پایدار

بررسی‌ها نشان می‌دهند که به‌رغم اهمیت موضوع مورد مطالعه در توسعه پایدار شهری، تاکنون درباره این موضوع مطالعات اندکی صورت گرفته است. با وجود این، در ادامه به نتایج چند مطالعه اشاره می‌شود: زیگفرد و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «حکمروایی شهرهای هوشمند: بازبینی ادبیات سیستماتیک»، به این نتیجه رسیدند که ادبیات سیستماتیک به تعاریف متعدد حکمروایی شهر هوشمند اشاره دارد و متغیرهای حیاتی عوامل زمینه‌ای، روش‌های سنجش و نتایج، مفاهیم حکمروایی شهر هوشمند هستند. اهلرز و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله

مهم‌ترین موانع در این زمینه به شمار می‌روند. حسینی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله «تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری و تأثیر آن بر کیفیت مکانی (مطالعه موردی: شهر آذر)» به این نتیجه رسیدند که میان حکمروایی خوب شهری و کیفیت مکانی رابطه معناداری وجود دارد. شاخص‌های پاسخگویی و شفافیت بیشتر و مشارکت کمترین تأثیر را بر کیفیت مکان دارند. رضایی و شمس‌الدینی (۱۳۹۸) در مقاله «بررسی و تحلیل رابطه حکمروایی خوب شهری و عدالت اجتماعی در شهر فردوسیة واقع در شهرستان شهریار»، نتیجه گرفتند که میان حکمروایی خوب شهری و تحقق عدالت اجتماعی در شهر فردوسیة ارتباط آماری مثبت و معناداری وجود دارد. رحمتی دلیر و ملک‌حسینی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی میزان انطباق‌پذیری مدیریت شهری با اصول حکمروایی خوب شهری در شهر کنگاور»، نشان دادند که مدیریت شهری در محدوده مورد مطالعه با اصول حکمروایی خوب شهری تطابق ندارد و با توجه به شاخص‌های آن، از وضعیت مناسبی برخوردار نیست. عسکری‌زاده اردستانی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در اراک از منظر مدیران شهری و شهروندان»، نشان دادند که از دیدگاه دو جامعه مورد بررسی، حکمروایی خوب شهری و شاخص‌های آن در وضعیت نامناسبی قرار دارند. زیاری و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای اقدام به «سنجش و ارزیابی اثرات حکمروایی خوب شهری بر زیست‌پذیری شهر بوشهر» کردند. نتایج نشان داد که وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری و زیست‌پذیری در شهر بوشهر نامطلوب است. با وجود این، بررسی ارتباط آماری دو متغیر پیش‌گفته نشان داد که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری بر زیست‌پذیری شهری اثر متوسط و معناداری دارند. شریف‌زادگان و قانونی (۱۳۹۶) با هدف تحلیل رابطه حکمروایی خوب کشورها و کیفیت زندگی شهرها، نشان دادند که حکمروایی خوب شهری دارای اثری معنادار و مثبت بر کیفیت زندگی شهری است و تصمیم‌گیران و مسئولان ملی و محلی اگر خواستار بهبود کیفیت زندگی شهروندان

شهری است. باداچ و دمیکا (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «حکمروایی خوب شهری و برنامه‌ریزی پایدار شهری در کشور لهستان»، نشان دادند که با توجه به ماهیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، در صورت اجرای آن‌ها، می‌توان پایداری همه ابعاد توسعه شهری را انتظار داشت. کوپن و فنگ (۲۰۱۶) در مقاله «اثرات حکمروایی خوب شهری بر کیفیت زندگی در شهر برازویل در کشور کنگو» نشان دادند که حکمرانی شهر برازویل بر کیفیت زندگی مردم بسیار تأثیر می‌گذارد، تا جایی که همه تصمیمات مربوط به سیاست‌های شهری از سوی بازیگرانی گرفته می‌شود که مسئولیت اداره شهر برازویل را بر عهده دارند. با وجود این، رشد فزاینده جمعیت شهری می‌تواند این تعادل را برهم بزند. نیکولووا (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «اثرات کیفیت حکمروایی بر جنبه ذهنی کیفیت زندگی در کشورهای پاسوسیالیستی در حال گذار و کشورهای توسعه‌یافته» نشان داد که عوامل کلان اقتصادی و حاکمیت قانون مواردی هستند که این تفاوت را به شکل درخور توجهی تبیین می‌کنند. وی معتقد است که افزایش کیفیت اقتصاد کلان و نهادهای کشورهای پاسوسیالیستی و گذار آن‌ها به اقتصاد آزاد ممکن است به افزایش کیفیت زندگی آنان در حد کیفیت زندگی کشورهای پیشرفته غربی منجر شود. گروئنو کلاس (۲۰۱۲) در مقاله‌ای با عنوان «ارتباط مؤلفه‌های آزادی مدنی و سیاسی به‌عنوان مؤلفه‌های کلیدی حکمروایی خوب با رضایت از زندگی» نشان داد که ارتباط آماری مثبت و معناداری بین حکمروایی خوب و رضایت از زندگی شهروندان وجود دارد. اوت (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «اثرات حکمروایی بر میزان خوشبختی شهروندان» نشان داده است که رابطه مثبتی میان کیفیت حکمروایی دولت و خوشبختی در کشورها وجود دارد. مؤلفه‌هایی از قبیل فقدان شهر و وجود نظریه‌ای پایه برای تعریف شهر در ایران، شکل نگرفتن جامعه مدنی قدرتمند و تأثیرگذار، تکوین نیافتن مفهوم برنامه‌ریزی در ایران، فقدان جایگاه مفهوم شهروندی دولت در ایران، جایگاه مدیریت شهری در قوانین و اسناد فرادست، نبود یکپارچگی و تأمین مالی ناپایدار شهرداری‌ها و مشکلات تبعی آن، از

بیشترین انطباق را با عنوان مقاله حاضر دارند. در این مقاله‌ها، به وضعیت حکمروایی شهری در محدوده‌های مورد مطالعه پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که بین حکمروایی شهری و کیفیت زندگی رابطه وجود دارد و هرچه اوضاع شاخص‌های حکمروایی خوب شهری بهتر شود، کیفیت زندگی نیز در محدوده مورد مطالعه بهتر می‌شود. با توجه به اهمیت موضوع پژوهش، و با نظر به اینکه در این باره مطالعات اندکی صورت گرفته است، در این مقاله به بررسی اثرات حکمروایی خوب شهری بر بهبود کیفیت زندگی در منطقه یک شهر شیراز پرداخته شد، با این امید که در برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، مؤثر باشد.

مواد و روش‌ها

به‌طور کلی، روش‌های تحقیق (روش‌های تحقیق علمی) در علوم رفتاری را می‌توان با توجه به دو ملاک تقسیم کرد: الف) هدف تحقیق؛ ب) چگونگی گردآوری داده‌ها. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است. همچنین از نظر روش، توصیفی - تحلیلی - پیمایشی است و از حیث جمع‌آوری اطلاعات، می‌توان این تحقیق را نوعی تحقیق میدانی به حساب آورد. جامعه آماری در این پژوهش ساکنان منطقه یک شهر شیراز هستند. با استفاده از روش کوکران، حدود ۳۸۴ پرسش‌نامه به‌طور تصادفی به دست مردم تکمیل شده است. در این پژوهش، با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی به جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها پرداخته شده است. این پژوهش ماهیت تکنیکی و کاربردی دارد و متکی بر روش‌های میدانی، آماری و کتابخانه‌ای است. در این بررسی، استفاده از روش‌های مختلف اجتناب‌ناپذیر است که در این بخش به بررسی آن‌ها می‌پردازیم. به‌منظور پاسخ به سؤال اول، ابتدا شاخص‌های تأثیرگذار حکمروایی خوب شهری از منظر کیفیت زندگی شناسایی می‌شوند و سپس با استفاده از پرسش‌نامه طیف لیکرتی ارزیابی می‌گردند. با توجه به اینکه حداقل میزان ضریب نسبی روایی محتوا برای ۵ داور، ۰/۹۹ است، چون مقدار این ضریب برای تمامی سؤال‌های پرسش‌نامه بیشتر از ۰/۹۹ محاسبه شده،

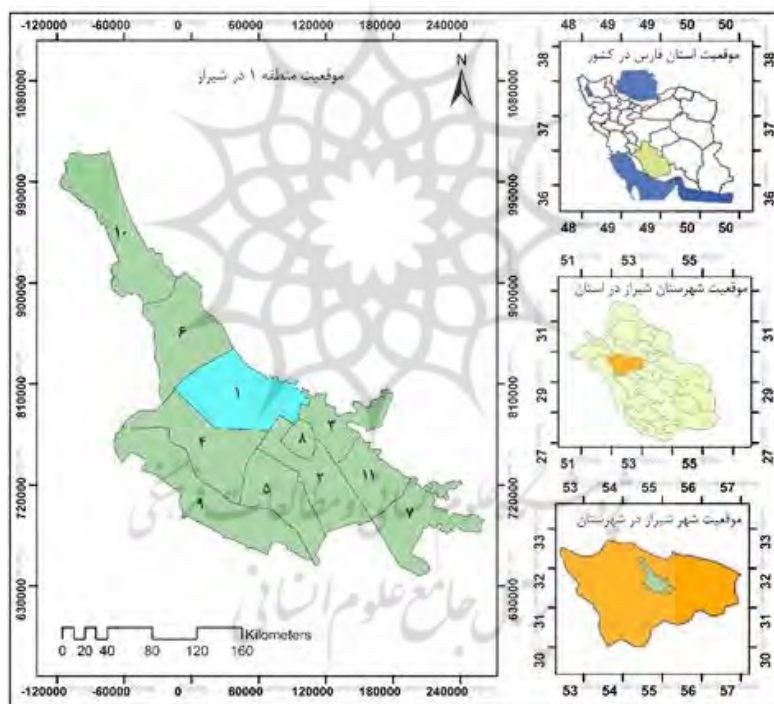
هستند، یکی از اقدامات مناسب برای دستیابی به این هدف، افزایش کیفیت حکمروایی در کشورها و شهرهاست. سجادی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی «نقش حکمروایی شایسته در ارتقای کیفیت محیط‌زیست شهری از دیدگاه ساکنان در محله باغ‌فردوس واقع در منطقه یک شهر تهران» را بررسی کردند. نتایج پژوهش نشان داد که میزان کیفیت محیط‌زیست محله باغ‌فردوس براساس شاخص‌های حکمروایی شایسته، در حد کمتر از میانگین (۲/۷۷) با میانه نظری (۳) قرار دارد. توکلی و مؤمنی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: مناطق ۱، ۷ و ۲۲ شهر تهران)»، به این نتیجه رسیدند که با استفاده از مقایسه‌های زوجی و تحلیل حساسیت، وزن شاخص شفافیت ۰/۱۵۳، شاخص مشارکت ۰/۰۸۰، شاخص پاسخگویی ۰/۴۳۹، شاخص حاکمیت قانون ۰/۳۲۸ است. همچنین مقدار شاخص ناسازگار نیز کمتر از ۰/۱۰ بوده و در سطح پذیرفته شده است و وضعیت شاخص‌های حکمروایی به ترتیب اولویت مناطق ۱، ۷ و ۲۲ تهران است. درویش (۱۳۹۴) در مقاله «بررسی نقش حکمروایی خوب شهری بر کیفیت زندگی شهری»، نشان داد که حکمروایی خوب شهری با در بر گرفتن شاخص‌هایی مانند مشارکت شهروندان، اثربخشی، پذیرا بودن، مسئولیت و پاسخگویی، شفافیت، قانونمندی، جهت‌گیری‌های توافقی، عدالت، بینش راهبردی و تمرکززدایی از طریق تقویت ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی و توسعه پایدار شهری، ارتقای کیفیت زندگی شهروندان را به همراه دارد. عنابستانی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر عملکرد مدیریت شهری بر ارتقای کیفیت زندگی شهروندان شهر جدید گلبهار»، به وجود رابطه معناداری میان عملکرد مدیریت شهری با کیفیت ذهنی و عینی زندگی شهروندان (با ضریب هم‌بستگی ۰/۸۰۲) پی بردند. در بین پژوهش‌های داخلی و خارجی، نتایج پژوهش‌های شریف‌زادگان (۱۳۹۶)، علی‌حسینی (۱۳۹۹)، نیکولووا، (۲۰۱۵) و (کوبین فنگ، ۲۰۱۶)

منطقه برابر با ۲۵۵۶ هکتار و جمعیت آن ۱۶۰/۸۸۶ نفر است (معاونت برنامه‌ریزی و توسعه انسانی، دفتر برنامه‌ریزی و بودجه شهرداری شیراز، ۱۳۹۸). مهم‌ترین ویژگی‌های منطقه عبارت‌اند از: استقرار باغ‌های وسیع و عبور رودخانه خشک از منطقه، کمتر بودن خانوار نسبت به سایر مناطق پرتراکم شهری، وجود مهم‌ترین کانون‌ها و مراکز مدیریتی، آموزش عالی، درمانی، تجاری و خدماتی با شعاع عملکرد شهری، دارا بودن بیشترین شاغلان در بین شاغلان شهری شیراز، عبور مترو و محورهای اصلی شهر از منطقه، وجود سه پارک بزرگ شهر همچون پارک آزادی، بوستان ولیعصر و پارک چمران، و اماکن تاریخی - فرهنگی همچون باغ ارم و باغ عفیف‌آباد.

نتیجه می‌گیریم که ابزار گردآوری اطلاعات پژوهش حاضر از اعتبار محتوایی لازم برخوردار است. میزان ضریب آلفای کرونباخ برای چک‌لیست پژوهش بیش از ۰/۷ محاسبه شده است. لذا چک‌لیست پژوهش از پایایی لازم برخوردار است و در نهایت با استفاده از تکنیک تحلیل تک‌نمونه‌ای و تحلیل عاملی، آزمون صورت می‌پذیرد.

محدوده مورد مطالعه

منطقه یک شهرداری شیراز بخش عمده‌ای از شمال، مرکز و شمال غرب را در بر می‌گیرد. این منطقه از جنوب با منطقه ۴، از شرق با مناطق ۳، ۲، ۸ و از شمال غربی با منطقه ۶ هم‌جوار است (شکل ۱). مساحت

شکل ۱: نقشه استان، شهرستان، شهر و منطقه یک شهر شیراز
(نگارندگان، ۱۴۰۱)

بهبود کیفیت زندگی شهری در منطقه یک شیراز بررسی شدند. این بُعد دارای ۱۵ متغیر است که با توجه به بررسی‌ها، متغیر فراهم کردن فرصت مشارکت عام بیشترین امتیاز را در بین سایرین دارد. جدول زیر این امتیازات را نمایش می‌دهد.

یافته‌ها

یافته‌ها و اطلاعات توصیفی مربوط به تأثیر

حکمروایی خوب شهری بر ارتقای کیفیت زندگی در این قسمت، ابتدا داده‌های توصیفی در پرسش‌نامه برای بررسی ارتباط اثرات حکمروایی خوب شهری بر

جدول ۳: اطلاعات توصیفی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس
مشارکت جو بودن	۴/۱۰	۱/۰۷	۱/۱۵
فراهم کردن فرصت مشارکت عام	۴/۳۰	۰/۶۹۵	۰/۶۹۵
اعمال تصمیم‌های شهروندان	۴/۱۰	۱/۰۹	۱/۱۹
آگاهی لازم به شهروندان برای مشارکت	۴/۰۵	۱/۴۷	۲/۱۷
عملکرد شفاف	۴/۲۰	۰/۹۹	۰/۹۹
انتشار گزارش عملکرد	۴/۰۰	۱/۴۱	۱/۹۹
شفاف بودن استفاده از بودجه	۲/۹۰	۱/۰۲	۱/۰۶
پاسخگو بودن	۴/۰۰	۱/۱۰	۱/۲۲
سهولت ملاقات با مدیران	۴/۰۰	۱/۲۹	۱/۶۸
وجود نیروی انسانی ماهر	۴/۱۰	۱/۳۷	۱/۹۰
به‌کارگیری مناسب ظرفیت‌های شهر در توسعه شهری	۴/۰۰	۱/۶۴	۲/۷۱
توزیع عادلانه امکانات شهری	۲/۰۰	۱/۶۵	۲/۷۵
توجه مدیران به بُعد اقتصادی کیفیت زندگی	۳/۵۰	۱/۲۷	۱/۳۲
حاکمیت قانون	۴/۰۰	۱/۲۷	۱/۶۲
مسئولیت‌پذیری	۴/۰۰	۱/۱۸	۱/۴۱

(منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۱)

آمار استنباطی مربوط به اثرات حکمروایی خوب

شهری بر بهبود کیفیت زندگی

این قسمت نیازمند تدوین روندی مناسب به‌منظور تحلیل و آزمون فرضیات مختلف است. بدین ترتیب، ابتدا پرسش‌نامه طیف لیکرتی درباره تأثیر حکمروایی خوب شهری بر ارتقای کیفیت زندگی، برای شناخت محدوده و کسب اطلاعات، بین ساکنان منطقه یک توزیع شد. برای شروع استفاده از داده‌ها و به‌کارگیری آن‌ها در تحلیل عاملی، از شاخص کایزر-مایر-الکینا استفاده شد که آیا تحلیل عاملی بر رویدادهای جمع‌آوری شده قابل اجراست یا نه. KMO شدت هم‌بستگی‌های متقابل بین سؤال‌ها یا متغیرها را بررسی می‌کند. چنانچه تعداد هم‌بستگی‌های بیشتر از $0/3$ کم باشد، تحلیل عاملی مناسب نخواهد بود. مقدار حداقل KMO از نظر متخصصان مختلف، متفاوت است. این شاخص در دامنه صفر تا یک قرار دارد. اگر مقدار حداقل KMO را $0/60$ تعیین کنید (یعنی شاخص نزدیک به یک باشد)، داده‌های موردنظر برای تحلیل عاملی مناسب هستند. کایزر (۱۹۷۷) اجرای تحلیل عاملی را در صورتی بدون مانع می‌داند که مقدار ضریب بیشتر از $0/6$ باشد. در این تحقیق، مقدار ضریب KMO برابر با $0/672$ است. درباره تعیین نهایی تعداد عوامل تبیین‌کننده کیفیت، باید به لحاظ آماری سه شرط را رعایت کرد: شرط اول توجه به

این نکته است که مقادیر ویژه مربوط به تمامی عوامل باید بیشتر از ۱ باشند. شرط دوم رعایت مقدار واریانس تجمعی است که مجموع واریانس تجمعی عوامل استخراج شده نهایی باید بیشتر از ۶۰ باشد، و شرط سوم اینکه واریانس تبیین‌شده هر عامل باید به تنهایی بیشتر از ۱۰ باشد که معمولاً در مطالعات شهری شرط سوم محقق نمی‌شود. چرخش استفاده شده در این تحقیق چرخش واریماکس است که می‌توان به‌وسیله آن، در مرحله بعدی بارهای عاملی و گروه‌بندی‌ها را مشخص کرد. براساس جدول زیر، عوامل به دست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی در حدود ۵ عامل هستند. عامل اول که مهم‌ترین عامل است $23/01$ درصد واریانس، و عوامل دوم و سوم در حدود $13/60$ و $10/56$ درصد واریانس را به خود اختصاص داده‌اند. این نشان می‌دهد که عامل اول بر بهبود کیفیت زندگی شهروندان در منطقه یک شهر شیراز اهمیت زیادی دارد. عوامل سوم به بعد که کمتر از ۱۰ درصد واریانس را به خود اختصاص داده‌اند، اهمیت بسیار کمتری نسبت به عامل اول دارند. شایان ذکر است که در مجموع $62/96$ درصد از واریانس بعد حکمروایی خوب شهری را این عوامل پنج‌گانه تأمین می‌کنند که به‌دلیل آنکه بیش از ۶۰ درصد است، قابل استناد خواهد بود.

جدول ۴: مجموع واریانس تبیین شده عوامل

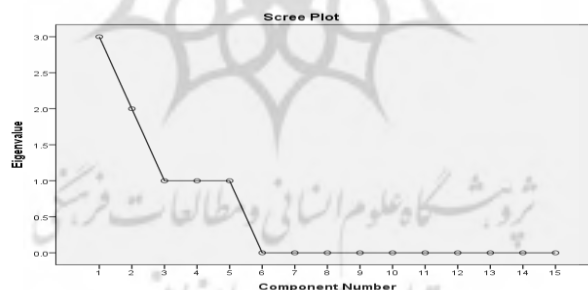
Rotation Sums of Squared Loadings		Extraction Sums of Squared Loadings		Initial Eigenvalues		Component
Cumulative %	% of Variance	Cumulative %	% of Variance	Cumulative %	% of Variance	
۱۵/۱۸۹	۱۵/۱۸۹	۲/۲۷	۲۳/۰۱۷	۲۳/۰۱۷	۳/۴۵۳	۱
۲۸/۹۸۴	۱۳/۷۹۵	۲/۰۶	۳۶/۶۲۶	۱۳/۶۰۸	۲/۰۴۱	۲
۴۱/۸۱۴	۱۲/۸۳۰	۱/۹۲	۴۷/۱۸۸	۱۰/۵۶۲	۱/۵۸۴	۳
۵۲/۵۱۸	۱۰/۷۰۴	۱/۶۰	۵۵/۴۵۶	۸/۲۶۸	۱/۲۴۰	۴
۶۲/۹۶۰	۱۰/۴۴۲	۱/۵۶	۶۲/۹۶۰	۷/۵۰۴	۱/۱۲۶	۵

Extraction Method: Principal Component Analysis.

(منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۱)

که عامل‌های آن با روش تجزیه به مؤلفه‌های اصلی استخراج شده و با روش چرخش واریانس دوران یافته‌اند. هر یک از معیارها که بار عاملی بیشتری دارند و همچنین نمودار اسکرین پلات^۴، اهمیت عوامل استخراج شده را نسبت به هم نشان می‌دهند. در اینجا عامل اول اختلاف فاحشی با بقیه دارد.

در این مرحله و بعد از تعیین واریانس، هر یک از عوامل تبیین کننده کیفیت ماتریس عاملی را دوران می‌دهند تا شاخص‌های مربوطه بیشترین ارتباط را با عوامل مربوطه به دست آورند و شرایط را برای نام‌گذاری و شناسایی عوامل مربوطه به مدد امتیاز هر شاخص از عامل، تسهیل کنند. در واقع، این ماتریس همان ماتریس عاملی است

نمودار ۱: نمودار Screenplot

(منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۱)

جدول ۵: مجموع واریانس تبیین شده عوامل

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵
مشارکت جو بودن			۰/۷۳۱		
فراهم کردن فرصت مشارکت عام		۰/۶۷۹			
اعمال تصمیم‌های شهروندان				۰/۶۷۸	
دادن آگاهی لازم به شهروندان برای مشارکت			۰/۶۱۱		
عملکرد شفاف	۰/۵۷۷				
انتشار گزارش عملکرد		۰/۵۸۴			
شفاف بودن استفاده از بودجه	۰/۷۰۵				
پاسخگو بودن					۰/۸۱۸
سهولت ملاقات با مدیران	۰/۷۹۷				

توسعه پایدار محیط جغرافیایی

وجود نیروی انسانی ماهر	۰/۷۳۲
به کارگیری ظرفیت‌های مناسب شهری در توسعه شهر	۰/۴۰۶
توزیع عادلانه امکانات شهری	۰/۸۶۲
توجه مدیران به بُعد اقتصادی کیفیت زندگی	۰/۴۷۶
حاکمیت قانون	۰/۷۰۸
مسئولیت پذیری	۰/۴۳۴

(منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۱)

- عامل سوم: سهم این عامل در تبیین و توضیح واریانس ۱۰/۵۶ درصد است. این عامل را با تعداد ۴ معیار می‌توان «کارایی و عدالت» نامید.

- عامل چهارم: سهم این عامل در تبیین و توضیح واریانس ۸/۲۶ درصد است. این عامل را می‌توان «حاکمیت قانون» نامید.

- عامل پنجم: سهم این عامل در تبیین واریانس ۷/۷۱۴ درصد است. این عامل را می‌توان «مسئولیت‌پذیری» نام نهاد.

حال با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای، به سنجش اثرات حکمروایی خوب شهری بر بهبود کیفیت زندگی در منطقه یک شیراز پرداخته می‌شود. جدول زیر این آزمون را نمایش می‌دهد.

بعد از ایجاد ماتریس دوران یافته عوامل و با استفاده از جایگاه معیارهای پانزده‌گانه تبیین‌کننده کیفیت در عوامل پنج‌گانه، باید عوامل را تفسیر و نام‌گذاری کرد. این مرحله به‌نوعی مهم‌ترین مرحله تحلیل عاملی است، زیرا هیچ ملاک مشخصی در این زمینه وجود ندارد و با یقین کامل نمی‌توان گفت که متغیرهای مرتبط با هر یک از عوامل چه چیز مشترک یا چه واقعیتی را نشان می‌دهند. این مرحله به شکل زیر انجام گرفته است:

- عامل اول: این عامل ۲۳/۰۱۷ درصد از کل واریانس را توضیح می‌دهد و با توجه به معیارهایی که در این عامل قرار می‌گیرند و با توجه به جدول بالا، چهار متغیر دارد. می‌توان این عامل را «مشارکت» نامید.

- عامل دوم: این عامل ۱۳/۶۰ درصد از کل واریانس را توضیح می‌دهد و با توجه به نتایج، با ۵ معیار در ارتباط است و می‌توان آن را «شفافیت و پاسخگویی» نامید.

جدول ۶: مدل T تک‌نمونه‌ای

One-Sample Statistics			
جامعه	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف از میانگین
مشارکت	۳/۹۰۳۸	۰/۵۷۱۷۲	۰/۴۲۲۲
شفافیت و پاسخگو بودن	۴/۰۷۳۸	۰/۵۶۰۰۴	۰/۳۱۴۶
کارایی و عدالت	۴/۰۵۳۶	۰/۹۳۸۱۰	۰/۵۲۶۹
حاکمیت قانون	۳/۰۰۰۰	۰/۶۵۹۲۷	۰/۹۳۱۹
مسئولیت‌پذیری	۴/۰۵۰۵	۰/۶۴۳۱۰	۰/۳۶۱۲

(منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۱)

جدول ۷: نتایج آزمون تی استیودنت

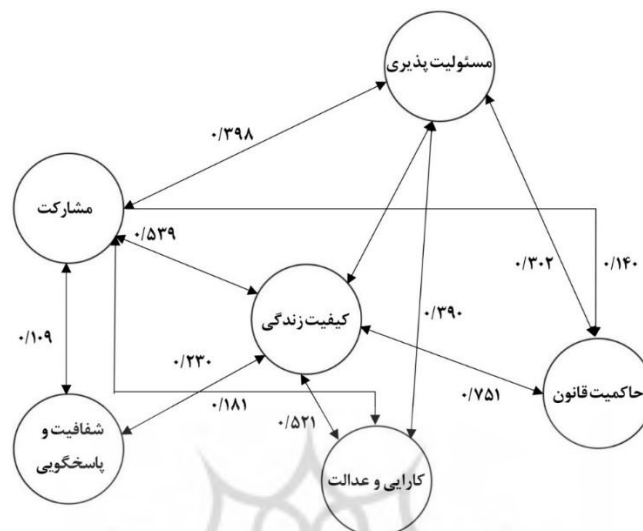
Test Value = 3						
آماره	درجه آزادی	خطا	تفاوت با میانگین	درجه اطمینان ۹۵ درصد		
					پایین	بالا
مشارکت	۳۱۶	۰/۰۰۰	۰/۳۷۹	۰/۸۲۰۷	۰/۸۸۹۶	۰/۹۸۹۶
شفافیت و پاسخگو بودن	۳۱۶	۰/۰۰۰	۰/۷۳۸۲	۰/۰۱۱۹	۰/۱۳۵۷	۰/۱۳۵۷
کارایی و عدالت	۳۱۶	۰/۰۰۰	۰/۰۵۳	۰/۹۵۰۰	۰/۱۵۷۳	۰/۱۵۷۳
حاکمیت قانون	۳۱۶	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	-۰/۱۸۳۴	۰/۱۸۳۴	۰/۱۸۳۴
مسئولیت‌پذیری	۳۱۶	۰/۰۰۰	۰/۰۵۰۴۷	۰/۹۷۹۴	۰/۱۲۱۵	۰/۱۲۱۵

(منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۱)

توسعه پایدار محیط جغرافیایی

کیفیت زندگی دارد. حال با استفاده از تحلیل مسیر و ضریب استاندارد B، رابطه عوامل یا یکدیگر و ارتباط آن‌ها با کیفیت زندگی را بررسی می‌کنیم.

با توجه به جدول‌های ۶ و ۷، و حد پایین و بالای مثبت هر پنج عامل و با توجه به اینکه میانگین هر پنج عامل بیش از ۳ است، می‌توان به این نتیجه رسید که حکمروایی خوب شهری تأثیر مستقیم و معناداری بر

نمودار ۲: نمودار تحلیل مسیر اثرات حکمروایی خوب شهری بر بهبود کیفیت زندگی

(منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۱)

حکمروایی خوب الگویی برای استفاده بهینه از منابع و اختیارات به منظور نیل به اهداف کیفیت زندگی و توسعه پایدار شهری تلقی می‌شود و با شاخص‌های مشارکت، شفافیت، عدالت، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری، زمینه ارتقای کیفیت زندگی شهری را فراهم می‌آورد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل اثرات حکمروایی خوب شهری و تأثیر آن بر بهبود کیفیت زندگی در منطقه یک شهر شیراز صورت گرفته است. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان داد که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری تأثیر مستقیم و معناداری بر کیفیت زندگی دارند. با توجه به بررسی‌ها، متغیر فراهم کردن فرصت مشارکت عام بیشترین امتیاز را در بین سایرین دارد. عوامل به دست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی عبارت‌اند از: عامل اول - که مهم‌ترین عامل است - «مشارکت»، عامل دوم «شفافیت و پاسخگویی»، عامل سوم «کارایی و عدالت»، عامل چهارم «حاکمیت قانون» و عامل پنجم «مسئولیت‌پذیری». در مجموع، ۶۲/۹۶ درصد از

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه مدیریت شهری در جهان تحول اساسی یافته است و شهرها برای آن مدیریت می‌شوند که بتوانند رفاه و آسایش ساکنان خود را تأمین کنند. مدیریت شهری در آینده به‌طور اعم و در قرن ۲۱ به‌طور اخص، دچار نوعی چالش خواهد بود، چالشی که خود تابعی از تغییر و تحولات فناوری، جمعیتی، اقتصادی، سیاسی و بین‌المللی محسوب می‌شود. این‌ها همه ضرورت تغییر ساختار نظام حاکم موجود در مدیریت شهری به سوی الگوهای مدیریت مشارکتی و حکمروایی خوب شهری را برای بهبود عملکرد ساختار نظام مدیریت شهری، بیش از پیش نمایان می‌کنند. مدیریت شهری زمینه ارائه خدمات موردنیاز جمعیت ساکن در شهرها و الزامات زندگی جمعی را فراهم می‌کند. دستیابی به شهری با قابلیت و کیفیت زندگی مناسب که در آن امکانات و نیازهای شهری تأمین شود، در گرو تحقق الگوی حکمروایی خوب شهری است. از این‌رو،

- افزایش احترام مدیریت شهری به حقوق مالکیت افراد بر املاک و دارایی‌های آنان در منطقه؛

- ایجاد زمینه برای کنش‌های آسان‌تر اجتماعی و اقتصادی شهروندان که موجب افزایش کیفیت زندگی آن‌ها خواهد شد؛

- به رسمیت شناختن مسکن و افزایش ارزش افزوده آن در منطقه که به کیفیت بهتر زندگی و محیطی منجر می‌شود؛

- ایجاد و توانمندسازی تشکل‌های مردمی در سطح منطقه؛

- برگزاری جلسات عمومی در منطقه برای ارائه گزارش عملکرد و تشویق شهروندان برای شرکت در بحث‌های عمومی مربوط به محله؛

- افزایش فضای سبز، به ویژه پارک‌های محله‌ای در منطقه.

واریانس بُعد حکمروایی خوب شهری را این عوامل پنج‌گانه تأمین می‌کنند که به دلیل آنکه بیش از ۶۰ درصد است، قابل استناد است. براساس نتایج پژوهش، بین شاخص‌های حکمروایی شهری و بهبود کیفیت زندگی روابط معناداری وجود دارد. همچنین این موضوع اثبات می‌شود که هرچه شرایط استقرار و پایداری حکمروایی خوب شهری و عناصر و ارکان آن بهتر و بیشتر شود، کیفیت زندگی شهری بهبود می‌یابد. در این زمینه باید با نظرخواهی از شهروندان و اطلاع‌رسانی به آن‌ها در منطقه یک، به حفاظت از پوشش گیاهی متراکم طبیعی (باغ‌های قصردشت)، تعیین حریم دقیق رودخانه خشک منطقه و افزایش پارک‌های محله‌ای در مرکز منطقه توجه شود. در نهایت پیشنهادها و راهکارهایی به شرح زیر برای بهبود کیفیت زندگی از طریق بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب شهری ارائه می‌شود:

پی نوشت

1- Good Urban Governance
2- Government

3- NGO
4- ScreenPlot

منابع

- دادورخانی، ف.، سلمانی، م.، فرهادی، ص. و زارع، ز.، ۱۳۹۰. حکمروایی خوب؛ راهبردی برای کاهش فقر روستایی، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۳(۴)، ۱۰۷ ص.
<https://www.sid.ir/paper/177107/fa>

- رحمتی دلیر، ث. و ملک‌حسینی، ع.، ۱۳۹۸. بررسی میزان انطباق‌پذیری مدیریت شهری ایران با اصول حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر کنگاور)، مطالعات هنر اسلامی، ۱۵(۳۳)، ۱۶۴-۱۸۹.
<https://www.sid.ir/paper/136826/fa>

- رضایی، م. و شمس‌الدینی، ع.، ۱۳۹۸. تحلیلی بر رابطه حکمروایی خوب شهری و عدالت اجتماعی در فضاهای شهری (مطالعه موردی: شهر فردوسی، شهرستان شهریار)، آمایش محیط، ۴۵(۴۵)، ۲۵-۴۸.
https://ebtp.malayer.iau.ir/article_668101.html

- زیاری، ک.، پورا احمد، ا.، حاتمی‌نژاد، ح. و باستین، ع.، ۱۳۹۷. سنجش و ارزیابی اثرات حکمروایی خوب شهری بر زیست‌پذیری شهرها (مطالعه موردی: شهر بوشهر)، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۹(۳۴)، ۱-۱۸.
<https://www.sid.ir/paper/220381/fa>

- اسکندری ثانی، م.، ملازاده، م. و پورداداش، ا.، ۱۳۹۶. ارزیابی میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری براساس الگوی حکمروایی شایسته شهری (مطالعه موردی: منطقه آزاد ارس، شهر جلفا)، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۷(۲۷)، ۱۵۹-۱۶۸.
<https://www.sid.ir/paper/230445/fa>

- توکلی، ه. و مؤمنی، م.، ۱۳۹۵. بررسی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: مناطق ۱، ۷ و ۲۲ شهر تهران)، مطالعات مدیریت شهری: ۸(۲۶)، ۱-۱۸.
https://ums.srbiau.ac.ir/article_9563.html

- حسینی، ع.، رمضان‌پور، ح. و آشوری، ح.، ۱۳۹۹. تحلیل شاخص‌های حکمروایی شهری و تأثیر آن بر کیفیت مکان (مطالعه موردی: شهر آذرشهر)، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۸(۴)، ۱ ص.
https://journals.ut.ac.ir/article_79871.html

- درویش، ب.، ۱۳۹۴. نقش حکمروایی خوب شهری بر کیفیت زندگی شهری، -
<https://www.tinn.ir/fa/tiny/news-79233>

- زبیری، ک.، یدالهنیا، ه. و یدالهنیا، ح.، ۱۳۹۹. تحلیل عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب از منظر شهروندان (مطالعه موردی: شهر ساری)، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۱(۴۰)، ۱-۱۶. <http://ensani.ir/fa/article/425093>
- سجادی، ژ.، یارمرادی، ک.، کانونی، ر. و حیدری، م.، ۱۳۹۶. نقش حکمروایی شایسته در ارتقای کیفیت محیط‌زیست شهری از دیدگاه ساکنان (مطالعه موردی: محله باغ فردوس منطقه یک شهر تهران)، پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۸(۱۵)، ۹۷-۱۱۰. <https://www.sid.ir/paper/253322/fa>
- شریف‌زادگان، م. و قانونی، ح.، ۱۳۹۶. تحلیل رابطه حکمروایی خوب کشورها و کیفیت زندگی شهرها، رفاه اجتماعی، ۱۷(۶)، ۱۸۵-۲۲۱. https://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a_id=3027&sid=1&slc_lang=fa
- طالب‌پور، ا. و مجاهد‌دینی، م.، ۱۳۹۸. نقش مدیریت یکپارچه شهری در بهبود مدیریت بحران و افزایش کیفیت خدمات عمومی به شهروندان (مطالعه موردی: استان تهران)، مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، ۷(۴)، ۶۷-۹۲. <https://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-726-fa.html&sw>
- Ahlers, D., Gohari, S., Nielsen, B. and Junker, E., 2020. The Governance Approach of Smart City Initiatives, Evidence from Trondheim Bergen Bodo, infrastructures, 5, 31 p. <https://www.doi.org/10.3390/infrastructures5040031>.
- Badach, J. and Dymnicka, M., 2017. Concept of 'Good Urban Governance' and Its Application in Sustainable Urban Planning, Materials Science and Engineering 245, 082017. doi:10.1088/1757-899X/245/8/082017.
- Broccardo, L., Culasso, F. and Mauro, S.G., 2019. Smart City Governance: Exploring the Institutional Work of Multiple Actors towards Collaboration, Public Sector Management, 32 (4), 367-387. <https://www.doi.org/10.1108/IJPSM-05-2018-0126>.
- Bouwmeester, J. and Hartmann, T., 2021. Unraveling the self-made city: The spatial impact of informal real estate markets in informal settlements, Cities, 108(102966), 1-8, <https://www.doi.org/10.1016/j.cities.2020.102966>.
- Carlton, B., 2014. A Model for Municipal Institutional Capacity Analysis, FCM (Federation of Canadian Municipalities), <https://www.cardinalgroup.ca/nua/aif/aif02.Html>.
- Chen, S., Cerin, E., Stimson, R. and Lai, P.C., 2016. An objective measure to assess urban quality of life based on land use characteristics. Procedia Environmental Sciences, 36, 50-53. Doi: 10.1016/j.proenv.2016.09.00.
- De Guimarães, J.C.F., Severo, E.A., Júnior, L.A.F., Da Costa, W.P.L.B. and Salmoria, F.T., 2020. Governance and Quality of Life in Smart Cities: Towards Sustainable Development Goals, Cleaner Production, 253, 1-33. <https://www.elsevier.com/locate/jclepro>.
- Gruen, C. and Klasen, S., 2012. Has Transition Improved Well-Being? Economic Systems, 36(1), 11-30. Doi:org/10.1016/j.ecosys2021/10103.6.
- Hausjan Erling, 2013. Urban Leadership and Community Involvement: Ingredients for Good Governance? SAGE Publications December 2010. Urban Affairs Review, 2011(47), 256 originally published online 1 Doi:org/101177/1078.87421102500.
- Kaufman, D., Kraay, A. and Mastruzzi, M., 2005. Measuring governance using cross-country perceptions data. The World Bank.
- Kevin, N.H. and Feng, L.J., 2016. Urban Governance Indicators and Quality of Life in Congo: Case study of Brazzaville, Studies in Social Sciences, 15(2), 63-82. <https://www.infinitypress.info>.

- Markus, G.B. and Krings, A., 2020. Planning, Participation, and Power in a Shrinking City: The Detroit Works Project, *Urban Affairs*, 42(8), 1141-1163.
<https://www.doi.org/10.1080/07352166.2020.1779009>.- Meyer, N. and Auriacombe, C., 2019. Good Urban Governance and City Resilience: An Afrocentric Approach to Sustainable Development, *Sustainability* 2019, 11, 5514 p.
 Doi:10.3390/su11195514.
- Morel, M., Balm, S., Berden, M. and Van Amstel, W.P., 2020. Governance Models for Sustainable Urban Construction Logistics: Barriers for Collaboration, *Transportation Research Procedia*, 46, 173-180.
<https://www.creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>.
- Nikolova, M., 2015. Minding the Happiness Gap: Political institutions and Perceived Quality of Life in Transition. Discussion paper No. 9484, IZA and Brookings Institution.
- Ott, J.C., 2011. Government and Happiness in 130 Nations: Good Governance Fosters Higher Level and More Equality of Happiness. *Social Indicators Research*, 102, 3-22. Doi 10.1007/s11205-010-9719-z.
- Pinto, S., Fumincelli, L., Mazzo, A., Caldeira, S. and Martins, J.C., 2017. Comfort, well-being and quality of life: Discussion of the differences and similarities among the concepts, *Porto Biomedical Journal*, 2(1), 6-12.
<https://www.creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>.
- Planning Sustainable Cities, 2019. *Global Report on Human Settlements*, London: United Nations Human Settlements Program.
- Poorahmad, A., Piri, E., Mohammadi, Y., Parsa, Sh. and Heydari, S., 2018. Good Urban Governance in Urban Neighborhoods (Case Study: Marivan City), *Urban Economics and Management*, 6(4(24)), 497-514. Doi: 20.1001.1.23452870.1397.6.24.6.3.
- Purwar, D., Sliuzas, R. and Flacke, J., 2020. Assessment of cascading effects of typhoons on water and sanitation services: A case study of informal settlements in Malabon, Philippines, *Disaster Risk Reduction*, 51(101755), 1-13.
<https://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>.
- Satterthwaite, D., Archer, D., Colenbrander, S., Dodman, D., Hardoy, J., Mitlin, D. and Patel, S., 2020. Building Resilience to Climate Change in Informal Settlements, *One Earth Review, One Earth* 2, February, 21, 143-156.
<https://www.creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>.
- Sharma, A., Tiwari, G. and Rao, K.R., 2020. Identifying mixed use indicators for including informal settlements as a distinct land use: Case study of Delhi, *Transportation Research Procedia*, 48, 1918-1930.
<https://www.creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>.
- Sigfrid, R.W., 2021. The governance of smart cities: A systematic literature review, *Cities*, 5. Doi:org/10.1016/cities.2021.103891.
- Tuan Seik, F., 2000. Subjective assessment of urban quality of life in Singapore, *Habitat International*, 24, 31-49. Doi:org/10.1016/habitatint.2000.59.005.
- Ulengin, B., Ulengin, F. and Guvenc, U., 2001. A multidimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul, *Operational Research*, 130, 361-374.
<https://www.elsevier.com/locate/ejor>.
- UN Habitat, 2019. *Local Democracy and Decentralization in East and Southern Africa*.
www.unhabitat.org.